

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

ВЕЋЕ ЗА ДОКТОРСKE И СПЕЦИЈАЛИСТИЧКЕ СТУДИЈЕ

НАСТАВНО-НАУЧНО ВЕЋЕ

Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, на VII седници одржаној 15.5.2025. године, на основу члана 50. Статута Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију и предлога одлуке Већа за докторске и специјалистичке студије, донело је одлуку о образовању Комисије за оцену докторске дисертације **„Карактеристике језичких поремећаја код особа са васкуларном деменцијом”** кандидаткиње Славице Василијевић, у следећем саставу:

- др Мирјана Петровић Лазић, редовни професор, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, председник;
- др Александра Павловић, ванредни професор, Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, члан;
- др Мила Веселиновић, ванредни професор, Универзитет у Новом Саду – Медицински факултет, члан.

На основу прегледа и анализе урађене докторске дисертације, Комисија Већу подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТКИЊИ

Славица Василијевић (рођ. Стевић) рођена је 12.07.1970. у Пожаревцу. Основну школу је завршила у Малом Црнићу, а средњу медицинску школу у Пожаревцу. Након завршетка средње школе уписала је педагошку академију „Петар Петровић Његош“ коју је завршила 1992. године и тиме стекла стручни назив *Васпитач предшколских установа*. Дефектолошки факултет (сада Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију) у Београду уписала је школске 1992/93. године. Дипломирала је на одсеку-смеру Логопедија 1996. године, када је стекла стручни назив *Дипломирани дефектолог*. Мастер академске студије, у обиму од 60 ЕСПБ бодова, студијски програм: Логопедија, завршила је на Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију у Београду са просечном оценом 9,40 и тиме стекла академски назив *Мастер логопед*. Докторске академске студије на

Универзитету у Београду – Факултету за специјалну едукацију и рехабилитацију, студијски програм Логопедија, уписала је школске 2017/2018. године. Положила је све испите на докторским студијама са просечном оценом 9,20.

Веће научних области друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду, на седници одржаној 12. јула 2022. године, донело је Одлуку о прихватању теме докторске дисертације.

Славица Василијевић је запослена у Дому здравља „Нови Београд“ од 1999. године на радном месту логопеда. Такође је од 2018. године радно ангажована у Републичком фонду за пензијско и инвалидско осигурање у својству члана Комисије за право на одсуство са рада ради посебне неге детета.

Ауторка је до сада објавила више радова из логопедије и специјалне едукације и рехабилитације.

2. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Наслов: „Карактеристике језичких поремећаја код особа са васкуларном деменцијом”

Обим

Докторска дисертација је написана на 256 страна. Поред основног текста, докторска дисертација садржи: насловну страну на српском и енглеском језику, страницу са информацијама о ментору и члановима Комисије, захвалнице, сажетак и кључне речи на српском и енглеском језику, садржај, биографију кандидаткиње и изјаве о ауторству, истовестности штампане и електронске верзије и коришћењу.

Основни текст докторске дисертације укључује: Увод, Теоријски део, Истраживачки део, Закључке и Литературу. Теоријски део (од 3. до 11. стране) је подељен на следеће одељке:

Типови васкуларне деменције (од 4. до 6 стране), затим Језички и когнитивни поремећаји код васкуларне деменције (од 6. до 8. стране), Језички поремећаји код различитих типова васкуларне деменције (од 8. до 9. стране), Диференцирање васкуларне деменције (ВаД) од Алцхајмерове деменције (од 9. до 11. стране), Процена језичких поремећаја и значај говорно-језичке терапије код особа са ВаД (стр. 11). Истраживачки део (од 12. до 33. стране) чине: Предмет, циљеви, задаци и хипотезе истраживања (од 13. До 16. стране), Методологија истраживања (од 17. До 33. стране), Резултати (од 34. до 71. стране), Анализа резултата према хипотезама истраживања (од 72. до 223. стране), Дискусија (од 224. до 233. стране), Закључци (од 234. до 236. стране), Литература (од 237. до 250. стране) и Прилози (од 251. до 256. стране).

Дисертација садржи 102 табеле и 36 графикон, и то: 16 табела у поглављу Методологија истраживања, 23 табеле у поглављу Резултати истраживања и 63 табеле и 36 графикона у делу Анализа резултата према хипотезама истраживања.

Библиографски подаци

Литература садржи 148 библиографске јединице, од тога 129 (87,16%) иностраних наслова и 19 (12,03%) домаћих. Издања у последњих пет година обухватају 18 референци. Од тог броја 13 су стране референце, а пет су домаће. Издања у последњих десет година обухватају 52 референце. Одређен број референци старијих од десет година представља историјски осврт на предмет истраживања. Комисија сматра да су у списку литературе наведени најрелевантнији теоријски и емпиријски научни радови из области којој припада предложена тема.

3. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У литератури постоји мали број студија које су посвећене проучавању језичких поремећаја код особа са васкуларном деменцијом (Вад). Преглед доступних емпиријских података показује да су истраживања углавном изведена на малом броју случајева, те да су радови фокусирани на испитивање појединих језичких модалитета (на пример: именовања, понављања, препознавања речи, и др.), док недостају систематизована истраживања језичких способности. Мањи број истраживача бавио се свеобухватним испитивањем поремећаја језичке функције код особа са Вад. На пример, Вуковић и сарадници (2014), на основу резултата испитивања различитих језичких модалитета на узорку од 10 пацијената, утврдили су да профил поремећаја језичких функција код неких пацијената има карактеристике класичних афазичких синдрома (Vuković i sar., 2014). Даљи преглед доступне литературе показује да готово и нема истраживања која су усмерена на испитивање појединих области језичке структуре, попут фонологије, граматике, лексике и семантике.

Имајући у виду напред наведене податке и чињеницу да су језички поремећаји код Вад слабо истраживани те да њихова природа није довољно позната, за предмет овог истраживања одабрани су језички поремећаји код говорника српског језика са васкуларном деменцијом. Циљ је да се на основу испитивања различитих аспеката језика допринесе карактеризацији језичких поремећаја код васкуларне деменције.

На основу дефинисаног предмета истраживања, постављени су следећи циљеви:

- 1) Утврђивање језичких дефицита у различитим нивоима језичке структуре (фонологији, граматички и семантици);
- 2) Утврђивање језичких дефицита у односу на модалитет језичке функције (спонтани говор/дискурс, разумевање језика, именовање, понављање, читање и писање);
- 3) Утврђивање језичких способности у односу на степен/тежину деменције.

4. ХИПОТЕЗЕ ОД КОЛИХ СЕ ПОШЛО У ИСТРАЖИВАЊУ

- 1) Постоји разлика у језичким способностима између особа са васкуларном деменцијом (ВаД) и особа без неуролошког поремећаја. Резултати су показали да особе са ВаД имају значајно ниже способности у свим модалитетима језичке функције у поређењу са испитаницима без неуролошког поремећаја. Добијени налази показују присуство дефицита у спонтаном говору, аудитивном разумевању, именовању, понављању, читању и писању.
- 2) Особе са васкуларном деменцијом имају ниже фонолошке способности у поређењу с контролном групом. Резултати говоре у прилог присуства дефицита на фонолошком нивоу језичке структуре код особа са ВаД. Такође, наши резултати показују да пацијенти са лакшим степеном деменције постижу више скорове на задацима аудитивног разликовања парова речи и не-речи у односу на пацијенте са умереном деменцијом. Ови налази показују да се фонолошке способности погоршавају са прогресијом деменције.
- 3) Особе са васкуларном деменцијом имају ниже граматичке способности у поређењу са контролном групом. Наши резултати показују да особе са ВаД имају значајно ниже граматичке способности у односу на особе без неуролошких поремећаја. Такође, наши резултати су показали да особе са умереном деменцијом имају ниже граматичке способности у односу на особе са лакшом деменцијом.
- 4) Особе с васкуларном деменцијом имају ниже лексичко-семантичке способности у поређењу с контролном групом. Резултати су показали да су особе са ВаД имале статистички значајно нижа постигнућа на тестовима лексички-семантичких способности у односу на неуролошки здраве испитанике. Такође, наши резултати показују да особе са лаком деменцијом постижу веће просечне вредности на свим примењеним тестовима у односу на особе са умереном деменцијом. Свеукупни резултати нашег истраживања показују да особе са ВаД имају дефиците на лексичко-семантичком нивоу језичке структуре, што је у складу са резултатима других истраживања.
- 5) Особе са васкуларном деменцијом имају лошију способност разумевања језика у поређењу с контролном групом. Наши резултати показују да особе са ВаД постижу ниже резултате на тестовима аудитивног разумевања у поређењу са здравим особама. Такође, наши резултати су показали да су особе са умереном деменцијом имале ниже способности аудитивног разумевања на свим тестовима у односу на особе са лакшим степеном деменције. Ови налази упућују на то да с прогресијом деменције долази до погоршања поремећаја језичког разумевања.
- 6) Особе с васкуларном деменцијом се разликују у погледу способности спонтане продукције језика/формирања дискурса у поређењу с контролном групом. Свеукупни налази нашег истраживања показују да особе са ВаД испољавају дефиците у наративном дискурсу.

- 7) Особе с васкуларном деменцијом имају лошије способности репетиције језичких стимулуса у поређењу с контролном групом. Наши резултати показују да особе са ВаД имају лошију способност понављања речи, као и понављања реченица у поређењу са особама без неуролошког оштећења.
- 8) Особе с васкуларном деменцијом имају лошије способности читања у поређењу с контролном групом. Анализом добијених резултата утврђено је да особе са ВаД имају статистички значајно ниже способности читања речи, реченица, као и разумевања написаних реченица и пасуса у односу на неуролошки здраве испитанике. Особе са ВаД су показале више фонолошких, семантичких, морфолошких и визуелних грешака у читању у односу на особе без неуролошких оштећења.
- 9) Особе с васкуларном деменцијом имају лошије способности писања у поређењу с контролном групом. Наши резултати су показали да особе са ВаД имају значајно ниже резултате у односу на особе без неуролошког поремећаја.
- 10) Језичке способности корелишу са тежином деменције. Резултати показују да су језичке способности у корелацији са тежином деменције, тј. што је степен деменције већи, језичке способности су мање и обрнуто. Утврђено је да испитаници са умереним степеном деменције постижу ниже резултате у свим језичким модалитетима у односу на испитанике с лакшим степеном деменције.

5. КРАТАК ОПИС САДРЖАЈА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Уводни део докторске дисертације приказује дефиницију васкуларне деменције, факторе који доводе до појаве деменције, дефиците у језику и когнитивним функцијама, као и утицај деменције на свакодневно функционисање оболеле особе. Поред тога, дат је преглед досадашњих истраживања о васкуларној деменцији.

Поглавље „Теоријска разматрања“ састоји се из пет делова. У првом делу су представљени типови васкуларне деменције, и то: Мулти-инфарктна деменција, Деменција после стратешки постављеног инфаркта, Супкортикална деменција и Церебрално аутозомно доминантна артериопатија са супкортикалним инфаркtima и леукоенцефалопатијом (CADASIL). Други део представља језичке и когнитивне поремећаје код васкуларне деменције. Следећи део говори о језичким поремећајима код различитих типова васкуларне деменције. У четвртом делу приказана је разлика између васкуларне деменције и Алцхајмерове деменције. Последњи, пети део приказује процену језичких поремећаја, као и значај говорно-језичке терапије код особа са ВаД.

Истраживачки део започиње поглављем *Предмет, циљеви и задаци истраживања*. Предмет истраживања је адекватно представљен; образложен је научни, друштвени и практични значај истраживања карактеристика језичких поремећаја код особа са васкуларном деменцијом. Циљеви и задаци истраживања су јасно и прецизно постављени

и усклађени са предметом истраживања. Хипотезе истраживања су добро формулисане и правилно изведене из постављених истраживачких циљева. У поглављу *Методологија истраживања* описани су време и место истраживања, узорак, варијабле, инструменти, као и начин прикупљања и обраде података. Истраживање је реализовано у периоду од фебруара 2022. до децембра 2023. Године у установама за смештај и лечење особа са деменцијом. Узорком је обухваћено 60 испитаника и то 30 испитаника са ВаД и 30 испитаника контролне групе без неуролошког оштећења и језичких поремећаја. У односу на пол, у обе групе је укључено по 9 испитаника мушког пола и 21 испитаник женског пола. Према резултатима на Мини ментал тесту, испитаници са ВаД сврстани су у две категорије: 1) лакши степен деменције (20 испитаника), и 2) умерен степен деменције (10 испитаника). У истраживању су коришћени следећи инструменти: Мини-ментал тест, Тест цртања сата, PALPA, Тест морфосинтаксичких способности, Северозападна батерија тестова за именовање, Тестови вербалне флуентности, Пибоди сликовни тест речника, Скрининг тест за афације за говорнике српског језика – СТА, Токен тест, Бостонска батерија тестова за афације, Бостонски тест именовања и Тест читања речи.

У статистичкој обради података примењене су методе дескриптивне и инференцијалне статистике. Од дескриптивних статистичких мера, коришћене су апсолутна фреквенца, проценат, медијана, аритметичка средина, распон у формату минимум–максимум, интерквartilно одступање, стандардна девијација и стандардна грешка. Од статистичких техника за поређење група примењен је χ^2 тест независности. У циљу компарације резултата између независних група на непрекидној скали, коришћен је Ман-Витнијев *U*-тест за планирано поређење група. Везе или односи између непрекидних варијабли су изражене коефицијентом Спирманове корелација ранга (ρ).

У поглављу *Резултати* истраживања садржани су табеларно приказани резултати процене језичких способности особа са васкуларном деменцијом у односу на особе без неуролошког поремећаја. Резултати су детаљно елаборирани, у складу са циљевима и задацима истраживања. Поглавље се састоји од тринаест потпоглавља у којима су изнети следећи резултати: резултати на Мини-ментал тесту, резултати на Тесту цртања сата, резултати на Тесту минималних парова речи/не-речи, резултати на Тесту морфосинтаксичких способности, резултати на тесту Северозападна батерија тестова за именовање, резултати на тестовима вербалне флуентности, резултати на Пибодијевом сликовном тесту речника, резултати на Токен тесту, резултати описа слике „Крађа колача“, резултати Скрининг теста за афације, резултатаи на Бостонској батерији тестова за афације, резултати на Бостонском тесту именовања и резултати на Тесту читања речи.

Поглавље *Анализа резултата према хипотезама истраживања* се састоји из дванаест потпоглава, и то су: Разлика у језичким способностима између особа са васкуларном деменцијом и особа без неуролошког поремећаја, Фонолошке способности особа с васкуларном деменцијом у поређењу с контролном групом, Граматичке способности особа с васкуларном деменцијом у поређењу с контролном групом, Лексичко-семантичке

способности особа са васкуларном деменцијом у поређењу са контролном групом, Способност разумевања језичких стимулуса особа са васкуларном деменцијом у поређењу с контролном групом, Способност спонтане продукције језика (дискурса) особа с васкуларном деменцијом у поређењу с контролном групом, Способност репетиције језичких стимулуса особа с васкуларном деменцијом у поређењу с контролном групом, Способност читања особа с васкуларном деменцијом у поређењу с контролном групом, Способност писања особа с васкуларном деменцијом у поређењу с контролном групом, Корелација језичких способности и тежине деменције, Сумирање резултата односа језичких способности и тежине деменције, Поређење постигнућа испитаника са лаким и умереним степеном деменције.

Поглавље *Дискусија* састоји се од десет потпоглавља, организованих у складу са истраживачким хипотезама. У првом поглављу дискутовани су резултати фонолошких способности особа са ВаД, којима је указано на присуство дефицита на фонолошком нивоу језичке структуре. Следи део дискусије о граматичким способностима особа са ВаД, уз приказ дефицита у граматичкој структури и њиховом продубљивању са прогресијом деменције. Следеће потпоглавље представља дискусију резултата о лексичко-семантичким способностима, где је истакнуто да особе имају изражене дефиците у именовању, разумевању значења именованих појмова, као и генерисању речи по фонолошком и семантичком принципу. Наредно потпоглавље приказује дискусију резултата о поремећајима модалитета језичке функције – показано је да особе са ВаД испољавају поремећаје у експресивном и рецептивном језику. Наредни део представља дискусију о дефицитима аудитивног разумевања код особа са ВаД – утврђено је да се дефицити разумевања продубљују са прогресијом деменције. Следећи део чини дискусија о спонтаној продукцији језика, где је указано на промене у лексичкој и синтаксичкој структури, као и садржају дискурса код особа са ВаД. У наредном делу је дискутовано о способности именовања – истакнуто је присуство дефицита у именовању објеката и радњи. Способност понављања код особа са ВаД је такође дискутована и показано је да су дефицити изражени при понављању реченица. Дискусија способности читања особа са ВаД заснована је на резултатима брзине и тачности при читању различитих врста речи. После читања, дискутовано је о писању код особа са ВаД, где је показно да се функција писања постепено разграђује те да у неким случајевима долази до тешког облика аграфије. Последњи део дискусије посвећен је поређењу језичких способности у односу на степен деменције.

У целини гледано, добијени резултати су дискутовани у контексту постављених циљева, релевантних теорија и истраживања других аутора. Интерпретације резултата су јасно формулисане и пружају објашњење да ли претходна истраживања подржавају или оспоравају добијене резултате.

Поглавље *Закључци* садржи свеобухватни приказ резултата истраживања, добијених на основу прикупљених и анализираних података и у складу са постављеним циљевима, задацима и хипотезама.

6. ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

У прилог научном доприносу дисертације говори чињеница да представља истраживање карактеристика језичких поремећаја код васкуларне деменције (ВаД), која иначе значајно ремети квалитет живота оболелих особа и чланова њихових породица. Досадашња истраживања показују да је веома мало радова посвећено испитивању језика код особа са ВаД, те да се о језичким поремећајима углавном закључује на основу испитивања појединих језичких модалитета, најчешће именовања. Према томе, недостатак обухватних и систематично спроведених истраживања језичких способности код особа са ВаД определило је кандидаткињу да се ухвати у коштац са овом изазовном и веома значајном темом. Важно је истаћи да ово истраживање представља прву свеобухватну студију о језичким поремећајима код српских говорника са ВаД.

Резултати су показали да особе са ВаД испољавају значајне дефиците на фонолошком, лексичком, граматичком и семантичком нивоу језичке структуре. Такође, особе са ВаД испољавају дефиците у свим језичким модалитетима, укључујући спонтани говор (дискурс), аудитивно разумевање, именовање, понављање, читање и писање. Резултати корелационе анализе су показали да постоји статистички значајна повезаност између већине језичких варијабли и когнитивних варијабли. Поред тога, утврђено је да особе са умереним степеном деменције постижу значајно лошије резултате на тестовима језичких и когнитивних способности у поређењу са особама које имају деменцију лакшег степена.

Детаљнија анализа резултата истраживања показује да васкуларну деменцију карактерише поремећај фонолошких, лексичких, семантичких и синтаксичких способности. На фонолошком нивоу присутни су дефицити у разликовању минималних парова речи и не-речи; на лексичко-семантичком нивоу испољавају се дефицити у именовању и разумевању значења именованих појмова, као и дефицити генерисања речи према фонолошком и семантичком принципу. Морфосинтаксички дефицити се манифестују аграматизмом и значајним одсуством сложених синтаксичких конструкција у наративном дискурсу.

Оштећење свих модалитета језичке функције (спонтаног говора, аудитивног разумевања, именовања, понављања, читања и писања) представља такође значајну карактеристику ВаД. Утврђено је да особе са ВаД продукују семантички оскудан дискурс те да су у дискурсу углавном заступљене једноставне реченичне конструкције. На плану аудитивног разумевања уочавају се дефицити у разумевању граматичке структуре, у разумевању вишестепених вербалних налога, као и у разумевању комплексног идеационог материјала. Поремећаји именовања се манифестују тешкоћама у именовању објеката и

радњи, док су поремећаји понављања посебно уочљиви на нивоу реченице. Што се тиче читања, особе са ВаД читају споро, испољавају различите типове грешака, укључујући фонолошке, морфолошке, семантичке и визуелне. Степен поремећаја писања варира и креће се од лакше дисграфије до потпуне аграфије.

Додатна анализа резултата истраживања код особа са ВаД показује да се језичке способности значајно погоршавају са прогресијом деменције. Овај налаз указује на потребу за праћењем пацијената и њиховим укључивањем у рехабилитациони третман.

7. ОБЈАВЉЕНИ И САОПШТЕНИ РЕЗУЛТАТИ КОЈИ ЧИНЕ ДЕО ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Рад у међународном часопису (M23)

1. Vasiljević, S., & Vuković, M. (2025). Deficits in naming and auditory comprehension of terms in individuals with vascular dementia. *Vojnosanitetski pregled* 82(1), 16-24. <https://doi.org/10.2298/VSP240406081V>

8. ЗАКЉУЧАК СА ОБРАЗЛОЖЕЊЕМ НАУЧНОГ ДОПРИНОСА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

На основу анализе докторске дисертације „**Карактеристике језичких поремећаја код особа са васкуларном деменцијом**” кандидаткиње Славице Василијевић, Комисија констатује да је дисертација урађена према одобреној пријави и да испуњава све формалне захтеве, чиме су се стекли услови за њену јавну одбрану.

Провером оригиналности докторске дисертације уз помоћ специјализованог софтвера (*iThenticate*) утврђено је подударање текста у обиму од 9%. Увидом у Извештај о провери подударности и Изјаву ментора, Комисија је констатовала да је овај степен подударности последица цитата, библиографских података о коришћеној литератури, општих места, података, назива инструмената и припадајућих суптестова и ајтема, као и претходно публикованих резултата који су проистекли из докторске дисертације кандидаткиње, што је у складу са чланом 8. Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду.

Према мишљењу Комисије, докторска дисертација представља јединствен и вредан допринос проучавању језичких поремећаја код особа са васкуларном деменцијом. Кандидаткиња је показала добро познавање релевантне литературе и савремених метода процене језика и когниције код деменције.

На основу свега изложеног, Комисија закључује да докторска дисертација **„Карактеристике језичких поремећаја код особа са васкуларном деменцијом”** представља оригинално и самостално дело кандидаткиње Славице Василијевић. Комисија предлаже Већу за докторске и специјалистичке студије и Наставно-научном већу Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију да прихвати Извештај о оцени докторске дисертације **„Карактеристике језичких поремећаја код особа са васкуларном деменцијом”** кандидаткиње Славице Василијевић и упути га у даљу процедуру.

У Београду, 29.5.2025.

КОМИСИЈА

др Мирјана Петровић Лазић, редовни професор,
Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију,
председник

др Александра Павловић, ванредни професор,
Универзитет у Београду – Факултет за
специјалну едукацију и рехабилитацију, члан

др Мила Веселиновић, ванредни професор,
Универзитет у Новом Саду – Медицински
факултет, члан